

ÚVAHY FILMOVÉ

O životech, které filmem nekončí

Ačkoli loni vzniklo několik zdařilých celovečerních hraných filmů, jako každoročně shledávám českou dokumentární tvorbu celkově pozoruhodnější než hranou. V kinech můžeme zhlédnout celovečerní dokumenty s pestrými tématy, od vědeckých přes společenská po umělecká.

Mladá režisérka Adéla Komrzýová si za **Jednotku intenzivního života** odnesla z karlovarského festivalu zvláštní uznání poroty v sekci Na východ od západu a cenu Federora. Odvážně a přitom citlivě vstoupila na medicínské pole, o němž veřejnost není dostatečně informována. Prostřednictvím zakladatelů Centra podpůrné a paliativní péče v pražské Všeobecné fakultní nemocnici přibližuje situaci konkrétních pacientů a fungování odborného týmu paliatrů. Diskrétně pozoruje empatický přístup lékařů k umírajícím, vedený snahou napomoci jim prožít důstojný a smysluplný závěr života. Zachytila silné lidské momenty a zároveň svým dílem a přístupem přispěla k detabuizaci tematiky smrti vytěšňované z našeho vědomí.

Nesnadného, na první pohled také krušného námětu se ujala Dagmar Smržová ve snímku **Chci tě, jestli to dokážeš**. Sexuální asistenci se zaobírala už v roce 2015 ve filmu **Miluj mě, jestli to dokážeš**, kdy sledovala pouť tří handicapovaných mladíků za erotickou zkušeností. Tentokrát se zaměřila na jednu osobu a její nejbližší okolí. Osmadvacitiletá Jana, které dětská obrna zdeformovala tělo, ale nechromila duši, se pokouší emancipovat od matky, na jejíž péči byla dosud odkázána. Sní o vlastním bydlení, i když znamená samostatnost jen relativní, v rámci pečovatelského ústavu. A touží i po vztahu jiného druhu, než je ten k mámě, nevidomé sestře a kamarádům. Zatímco přesunu do ústavu matka Martina zpočátku brání, s hledáním „chlapa“ přes internet Janě pomáhá. Do děje se začleňují miniportréty tří adeptů, kteří se na inzerát ozvali. Pozornost na sebe ale stále strhává Martina s naštvanými tirádami na otce svých dvou postižených dcer, na sociální systém a nedostatečnou finanční podporu. Přesto se zdá, že nežehrá na život sám. Za nesentimentálním, až drsným zacházením s Janou se skrývá láska a nezlomná vůle postarat se o ni za všech okolností. Ať již chtěla dát dceři za vyučenou, aby si uvědomila, že nejlépe se má doma, anebo jí dopřát svobodu, přece jen jí umožnila experiment v kolektivním zařízení. Dle očekávání vzal rychlý konec. Podobně to dopadlo i se dvěma z potenciálních partnerů, na nichž bylo při setkání s Janou patrné, že brzy prchnou. Ovšem scéna s třetím „princem“ si v ničem nezadá s dramaticko-romantickými fikčními filmy. Jakkoli jsem přemýšlela o vypočítaném efektu, neubránila jsem se dojetí a úžasu nad nezdolností dívky i nad neokázalým morálním hrdinstvím její mámy, vulgární alkoholičky z nižší sociální vrstvy, která projevuje skutečnou obětavost.

Svrázného aktéra z okraje společnosti má i snímek Míra Rema **Láska pod kapotou**. Bývalý autokrosový závodník Jaroslav uskutečňuje svou vášeň pro rychlé vozy skrze partnerku Jitku, kterou v autech přestavěných z vraků vysílá na závody. Jitka se nechá kibicovat a svou klidnou povahou stabilizuje rodinný trojúhelník, jehož třetím bodem je Jaroslavova maminka. Ta se synem ostře polemizuje a originálně komentuje jeho nevydělečné, tedy víceméně absurdní počínání. Už jen monology a dialogy těchto postav by vydaly na film ve stylu české nové vlny, ale režisér je navíc prokládá akčními sekvencemi ze závodističtější domácím videem, podkreslenými hudbou Jaroslavova mládí. Postupně odhaluje jeho rozčarování z prvního manželství, spory s dospělými dětmi a celkovou životní frustraci, jež ústí v účast na extremistickém politickém hnutí. Remo s lehkou ironií zprostředkuje náhled na takovýto názorový vývoj zklamaneho člověka, nacházejícího útěchu v národovectví.

Zvláštní cenu poroty na karlovarském festivalu získala také Erika Hníková za **Každou minutu života**. V průběhu jednoho roku natáčela ctižádostivou slovenskou rodinu Lenky a Michala, kteří chtějí ze svého nyní čtyřletého syna udělat šampiona. Odmalička ho podrobují výchově orientované na výkon a úspěch. Miško musí dodržovat pevně stanovený program tréninků, výsledky se měří a počítají a následuje buď pochvala, nebo pokárání. Sportovní dril doplňuje výuka cizích jazyků. Matka s Miškem proto nemluví mateřštinou, ale německy. Podivné je, že mu rodiče nečtou pohádky ani nevyprávějí žádné příběhy. A mezi sebou hovoří výhradně o chlapcově rozvoji. Je to rozvoj dovednostní a znalostní, ne však citový a morální. Rodiče sice Miškovi dávají najevo lásku, jenomže tato láska je podmíněná: dítě je akceptováno, když úspěšně plní úkoly. Svou sebehodnotu si tedy časem bude spojit pouze s výkonem. Je podněcováno ke konkurenčnímu boji, s ostatními dětmi soutěží, ale nemá kamarády, s nimiž by si hrálo, nemá žádný prostor pro spontaneitu. Režisérka zaujala pozorovatelský postoj a nechala na divákovi, aby si na tento způsob výchovy utvořil vlastní názor. Ten může oscilovat od pohoršení nad rodiči zneužívajícími bezbranného

Režisérka Dagmar Smržová se ve svém snímku Chci tě, jestli to dokážeš zaměřila na osmadvacitiletou Janu, které dětská obrna zdeformovala tělo, ale nechromila duši FOTO ARTCAM FILMS

potomka k naplnění vlastních ambicí až k obdivu nad nasazením, s nímž se mu věnují. Při svatbě vyjádřili, že ze svého dítěte chtějí vychovat úspěšného člena společnosti. Dle mého názoru vychovávají bezcitného individualistu ženoucího se za imaginárním vítězstvím. Hrozí mu, že se kvůli tomuto fatálnímu vtisku nikdy nedobere k poznání, že život není sportovní zápas a jeho hodnota se nepočítá na body.

Erika Hníková zachytila ve svém snímku Každou minutu života rok ze života ctižádostivé slovenské rodiny Lenky a Michala, kteří chtějí ze svého čtyřletého syna udělat šampiona FOTO ENDORFILM

Podnětem k natočení **Rekonstrukce okupace** byl Janu Šikolovi nález tříhodinového profesionálního záznamu invaze sovětských vojsk v osmašedesátém. Režisér rozkrývá příběhy osob, které se ve zveřejněném záznamu poznaly a přihlásily se na jeho výzvu. Z jejich výpovědí vyplývá, že teror, ztráta příbuzných, bezmocnost, maršnost vzpoury i rezignace a konformismus nadobro poznamenaly jednotlivce a potažmo celý národ. Dokumentární připomínka tohoto traumatu představuje realisticky pandán k jeho uměleckému zpracování ve filmu **Okupace** (viz recenze v DN 14/2021).

Mezi medailony kulturních osobností letos zřejmě upoutají dokumenty o Werichovi a Kunderovi, ale bohužel spíše slavnými jmény než výjimečnými filmovými kvalitami. Martin Slunečko a Miloslav Šmíd majer ve snímku **Jan Werich: Když už člověk jednou je...** nepřináší nic objevného obsahem ani formou. Spíše jen sdělují nejmladší generaci, že tenhle klasik byl docela cool. Na středoškolské studenty také jako by cílil didaktický opus **Milan Kundera: Od Žertu k Bezvýznamnosti**. Je pod ním podepsán opět Miloslav Šmíd majer, jemuž devotnost vůči ikoně nedovoluje vybočit z předem daných mezí. Kunderovu osobnost zachycuje jen skrze výpovědi jeho přátel a známých (mimo jiné Milan Uhde či Jan Kačer), čtenářů (mimo jiné Yasmina Reza), překladatelů, nakladatelů a českých (Karel Steigerwald) i francouzských studentů a herců v inscenacích jeho děl (Jiří Bartoška) a doplňuje je několika staršími televizními rozhovory s ním někdy těsně po nuceném emigraci v roce 1975.

Mnohem uvolněněji ve **Snech o toulavých kočkách** portrétuje David Sís svého bratra Petra, výtvarníka, autora dětských knih a animovaných filmů. Ten navzdory světovému věhlasu zůstává skromným zasněným klukem. Lehkost, s níž se reálné i na křídlech fantazie pohybuje mezi Brnem, Prahou a novým americkým domovem, zprostředkují poetické animované pasáže. Osobní vztah režiséra a protagonisty umožňuje přirozený vzhled do umělcova vnitřního světa.

Kdybych měla více tiskového prostoru, výčet dokumentů, co stojí za vidění, by mohl ještě pokračovat. A to je v rámci filmové bilance na konci roku myslím dobrá zpráva.

ZDENA MEJZLÍKOVÁ

Inscenace roku

matematikovy deprese, úzkosti a víru v posmrtný život.

JOSEF HERMAN, šéfredaktor Divadelních novin, Praha: Inscenace opery Benjamina Brittena **Peter Grimes** v Národním divadle Brno. Nic lepšího jsem u nás od Lady Macbeth Mcenského újezdu v pražském Národním divadle před jednadvaceti lety neviděl. Stejně jako tehdy režisér David Radok vyprávěl strohými jevištními obrazy drsný a přitom nesmírně lidský nadčasový příběh. Opět k tomu dokonale využil zvukové a významové záchvěvy objevného hudebního nastudování, tentokrát dirigenta Marka Ivanoviče. Opět dovedl ideální interprety k zobrazení pohnutých lidských osudů, Joachima Bäckströma, Janu Šrejma Kačírkovou a všechny další. Fascinující zážitek, jaký může poskytnout jen dokonalé operní divadlo. Hodně mě potěšily inscenace Řeckých pašijí tamtéž, Bílého pána v Ostravě a Mefistofela v Českých Budějovicích. A skvoštný semaforický program, který Jiří Suchý sestavil a odehrál ke svým devadesátinám!

MILOŠ HORANSKÝ, básník a režisér, Praha: Západočeské divadlo Cheb oslavilo 4. září šedesátiny. Ne veleváženě a fousatě – ale mladě a nekonformně. Šéf souboru režisér Zdeněk Bartoša a dramaturgyně Martina Pokorná vytvořili koláž, parainscenaci ducha souboru. Jevištní gobelín utkaný z pestrých vláken. Úryvky z inscenací dávnějších, nedávných i zkoušených. Kapela na jevišti, stylové zpívání a pohyb, humor, sebeironie. Generační manifest. Připočteme objemnou a koncepčně promyšlenou publikaci o šedesáti letech divadla z pera a péče jednoho z výrazných ředitelů Františka Hromady... Divadlo má invenční vedení, talentovaný soubor, přízeň publika. Má svéráz a perspektivu.

RADMILA HRDINOVÁ, divadelní kritička a publicistka, Praha: Národní divadlo Brno – Benjamin Britten: **Peter Grimes**. Dirigent Marko Ivanovič, scéna a režie David Radok, dramaturgie Patricie Částková, kostýmy Zuzana Ježková, světelný design Přemysl Janďa, sborníkem Pavel Koňárek a Klára Složilová Roztočilová. Radokův a Ivanovičův Peter Grimes je inscenace, která oslovuje diváky komplexním zážitkem, v němž se hudba dokonale propojuje s jevištním obrazem a vše ústí do silného emotivního prožitku osudu jedince a společnosti, dvou světů, které nejsou s to splynout v jedno. Je z toho úzko i úžasno. Brněnský Peter Grimes ční vysoko nad všemi ostatními zážitky roku 2021.

JIŘÍ HROMADA, herec a dabér, Praha: Štěpán Tuček: **Levný život**. Štěpán je multiaktivní loutkoherec, herec, moderátor atd. už od svých šesti let... Napsal si monodrama k trápení dneškem... Je autentickou výpovědí gay mladíka, kterého živí modelling... drogy... až skončí u pornografie... na samém dně... Mládí chce být úspěšné... bohatě... To dnes není u počítačové generace vždy reálné... Naději vnáší závěrečné smíření s maminkou... Štěpán přesně ví, CO, JAK a PROČ mluví a hraje... a hlediště dojal a nadchl pravdou o dnešku... Mě taky...

JAN HRUŠÍNSKÝ, herec a principál Divadla Na Jezerce, Praha: Letos se s lítostí musím vzdát možnosti být hlasem v anketě DN – kvůli covidu a starostem s Divadlem Na Jezerce jsem v jiných divadlech téměř nic neviděl. Kéž bych to v příštím roce mohl dohnat. O vlastním Čapkovi ani Mašínech psát nechci (i když jsou skvělí) – ale budu tiše doufat, že o nich napíší jiní. **VLADIMÍR HULEC, redaktor Divadelních novin, šéfredaktor revue Taneční zóna, Praha:** Výjimečný covidový rok si žádá výjimečnou inscenaci/performanci. Byla jí pro mne nepřetržitá měsíční online akce **Umělec v izolaci** realizovaná členy/členkami souboru Cirk La Putyka, a to nejen jeho herci/performery – herečkami/performerkami, ale i výtvarníky/výtvarnicemi, hudebníky/hudebnicemi, dramaturgy/

dramaturgyněmi, techniky/technikami a dalšími spolupracovníky/spolupracovnicemi 1.–31. března v prostoru diváky opuštěných Jatek78. Výrazným způsobem vstoupila do tehdejšího divadelního online dění a přemýšlení o divadle a jeho možnostech, razantním uměleckým činem reagovala na situaci „umělců/umělkýň v izolaci“. Každý/každá z třidvaceti aktérů/aktérek se po dobu 24 hodin mohl/a – či spíš musel/a – zcela sám/sama (někdy ve dvojici) věnovat tomu, co mu/jí/jim je vlastní a co chce/chtějí sdílet s ostatními, kteří byli či mohli být přihlášení na nepřetržitě online streamu (přenos údajně zaznamenal 340 600 zhlédnutých minut). K dispozici měl/a/i jen tři kamery, jeden mikrofon a pomůcky, které si přinesl/a/i. Vznikla tak třicet dnů trvající nepřetržitá performance rozvíjející postupy a podněty čerpající z experimentů tvůrců/tvůřkyň avantgardního divadla a výtvarného umění 20. století a přímo reagující na vzniklou pandemickou situaci. Opominout z loňských divadelních Událostí ovšem nelze ani performance dvou studentek DAMU – Marie-Luisy Purkrábkové a Oleksandry Chernomashyntsevy – před budovou DAMU v Karlově ulici v Praze 29. června, která upozornila na iniciativu Ne!musíš to vydržet a rozvířila stojaté vody způsobů vedení výuky pedagogů/pedagožek na divadelních školách a jejich – překvapivě – častému nepřipustnému sexuálnímu i jinému mocenskému jednání a manipulaci se studenty/studentkami.

JOSEF CHUCHMA, kritik a publicista, editor webu ČT art, Česká televize, Praha: Národní divadlo, Praha – Maxim Gorkij: **Vassa Železnovová**, režie Jan Frič. Nic moc jsem od toho nečekal a nebyl jsem v premiérovém publiku sám. Překvapení to pak bylo o to příjemnější. Gorkij přenesený dramaturgií a týmem režiséra Friče do 21. století, do současného generačního pozložení, o němž se tu ve veřejném prostoru zase tak moc nemluví, i když názory dnes ze sebe sype téměř každý a sebezprezentace je téměř nezbytnou životní podmínkou. Jinak příznávám, že vloni jsem nových inscenací viděl daleko méně než v předešlých letech a nebylo to dáno jen pandemickými restrikcemi, nýbrž také pochybnostmi, co mi vysoké počty zhlédnutých titulů vlastně dávají a co mi berou. Čímž ovšem nechci relativizovat, či dokonce umenšovat zážitek z Vassy Železnovové, to své setkání se s ní.

DANIEL JÄGER, redaktor kulturní publicistiky, Český rozhlas Vltava, Praha: Benjamin Britten: **Peter Grimes** v Janáčkově divadle. Představení, při kterém sedíte v hledišti jako přikovaní, o pauzách ani nechcete nikam jít, s nikým mluvit, protože slova jsou zbytečná... Davidem Radokem do nejmenšího detailu vyzelovaná inscenace, jedinečné hudební nastudování Marka Ivanoviče, ideální cast v čele s famózními Joachimem Bäckströmem (Peter Grimes) a Janou Šrejma Kačírkovou (Ellen Orford) a sborem Janáčkovy opery Národního divadla Brno! Ukázka prvotřídního hudebního divadla, pro mne osobně je to operní projekt nejen roku 2021, ale minimálně posledního desetiletí.

OLGA JANÁČKOVÁ, operní kritička, Praha: Národní divadlo Brno – Benjamin Britten: **Peter Grimes**. Fascinující spolupráce všech zúčastněných. Vytvořili pod vedením režiséra Davida Radoka a dirigenta Marka Ivanoviče jednotlou inscenaci, v níž do sebe bezešvě zapadaly jednotlivé složky divadelního výrazu, které se vzájemně podporovaly. Vysoce kvalitní hudební nastudování, dokonale propracované postavy a postavičky, vztahy mezi nimi, přesvědčivé dramatické situace. Vynikající pěvecké a herecké výkony v čele s Joachimem Bäckströmem jako Peterem Grimesem a Janou Šrejma Kačírkovou v roli Ellen Orford. **VLADIMÍR JUST, divadelní historik a mediální kritik, dosud vysokoškolský pedagog, Praha:** Geisslers